

קריאת פרשת זכור לבדה בברכות

הרב דודי גרינפלד, סרן – קמ"ד כתיבה, בית המדרש להלכה

- א. הקדמה
- ב. השלמת קריאת פרשת השבוע
- ג. השלמת קריאת ארבע פרשיות במנחה
- ד. ברכות התורה בקריאת פרשת זכור
- ה. קריאת פרשת זכור לבדה – בברכות?
- ו. סיכום

א. הקדמה

לפני כשלוש שנים זכינו בחסדי שמים מרובים להוציא לאור את ספר 'תורת המחנה' חלק ג, העוסק בהלכות המועדים. אולם, אין בית המדרש בלא חידוש, וככל שעובר הזמן עולות שאלות נוספות, שהיה ראוי לדון בהן בספר זה, ונדמה שאין ראוי לזה כקובץ 'מחניך'. השאלה בה נדון, הוזכרה בקצרה וברמז בתורת המחנה²⁷, אולם כיוון שהשאלה עשויה להיות מצויה, נדרש להרחיב ולברר את הדברים יותר.

במוצב קטן בחטמ"ר אילת, שוהים בכל שבת חיילים מעטים, המבצעים תורנויות שונות, כך שלמעשה אין באפשרותם להתכנס לתפילה במניין ולקריאת התורה. בשל חשיבותה של קריאת פרשת 'זכור', שיש הסוברים שחיובה מן התורה²⁸, עשו החיילים מאמץ מיוחד לכנס מניין לקריאת פרשייה זו. שאלתם, האם רשאים הם להעלות עולה אחד לתורה שיקרא פסוקים אלו, ויברך לפנייהם ואחריהם. בשביל לברר סוגיא זו, נדון תחילה בדין השלמת קריאת התורה אחר זמן תפילת שחרית, ולאחר מכן נדון במעמדה המיוחד של קריאת פרשת זכור לעניין זה.

ב. השלמת קריאת פרשת השבוע

כתב הרמ"א²⁹:

"אם בטלו שבת אחת קריאת הפרשה בצבור, לשבת הבאה קורין אותה פרשה עם פרשה השייכה לאותה שבת".

27 פרק נה תשובה ב.

28 שו"ע או"ח תרפה, ז. ראה סיכום השיטות בעניין זה בשו"ת יביע אומר ח"ח או"ח סימן נד.

29 או"ח קלה, ב.

בדברי הרמ"א מבואר, שניתן להשלים את קריאת פרשת השבוע בשבת שלאחר מכן. אולם, לא התבאר בדבריו, האם ישנה אפשרות לקרוא את הפרשה במועד מאוחר יותר במהלך השבת.

בעניין זה חידש בעל הנודע ביהודה, בספרו דגול מרבבה על השו"ע³⁰:

"ואם ביטלו שבת שחרית הקריאה ובמנחה כבר מצאו מנוחה, אם יש פנאי לקרות כל הסדרה יקראו במנחה כל הסדרה ויקראו שבעה גברי, כי כל יום השבת הוא זמן הקריאה".

הרי שלדעת הנודע ביהודה ניתן להשלים את קריאת התורה במנחה של שבת, ולהעלות לשם כך שבעה קרואים, אף שבתפילת מנחה של שבת לא נתקנו אלא שלשה עולים בלבד. דברי הדגמ"ר הובאו להלכה במשנ"ב³¹:

"אבל אם בטלו רק בשחרית הקריאה ובמנחה כבר מצאו מנוחה אם יש פנאי לקרות כל הסדרה יקראו במנחה כל הסדרה ויקראו שבעה גברי כי כל יום השבת הוא זמן הקריאה".

החיד"א³² התייחס אף הוא לשאלה זו, וכתב:

"ועל אודות בני הכפר שהם מניין בצמצום, ויום שבת בבקר שנאנס אחד מהם בחולי ולא בא לבית הכנסת, ובמנחה אנס עצמו ובא והיה מניין, ונסתפקת אם במנחה יקראו הפרשה שלא קראו בבקר ויעלו ז' עולים ומפטיר, או יקראו ג' עולים כל הפרשה. אשיבך על קנך דלדעתי הקצרה הדבר פשוט דבמנחה יקראו בפרשה הבאה ככל ישראל ג' עולים, ובשבת הבא יקראו שתי פרשיות ועיין מה שכתבתי אני בעניי בס' הקטן ברכי יוסף סי' קלה אות ב' ומשם בארה דאין לסמוך על מ"ש הרב עטרת זקנים דאם לא קראו בתורה שיקראו ביום ג' דאין לנו לחדש מדעתנו דבר מעתה אשר לא שערוהו הראשונים, ואין לסמוך עמ"ש הרב גנת ורדים א"ח כלל א' סי' מט כמ"ש שם".

מבואר שלדעת החיד"א אין אפשרות להוסיף ולשנות כלל מתקנת קריאת התורה, וממילא אין אפשרות להוסיף עולים בתפילת המנחה, או לחדש קריאות בזמנים אחרים.

בסיום דבריו הזכיר החיד"א את שיטת הגינת ורדים, וציין שאינה עיקר. נפנה לעיין בדבריו, וננסה להגדיר את גדרם של ברכות התורה המצורפות לקריאת התורה. הגינת ורדים דן

30 שם.

31 שם ס"ק ה.

32 חיים שאל ח"א סימן עא.

בעניין קריאת התורה בתענית במקום שאין עשרה שמתענים, והוא מסיק שאף שאין לומר ענינו במקרה זה, אך ניתן לקרוא בתורה 'ויחל' ולברך ברכות התורה כרגיל:

"וכל זה הוא דוקא לענין קביעות ברכת ענינו, אךן לענין קריאת ספר תורה אין לחוש שיהיו עשרה שמתענין בבית הכנסת... אךן לענין קריאת ספר תורה יש להקל שבכל עת וזמן שיוסכימו עשרה לקרוא בתורה שפיר דמי יוציאו ספר תורה ויקראו בברכות מפני כבוד הצבור, כי היא חיינו ואורך ימינו והלואי שיקראו ישראל בתורה כל יום ויום, אלא שהראשונים מפני טורח צבור לא רצו להכביד עליהם ותקנות קריאות שקוראים... וכיון שקורין בתורה ממילא חייבין לברך ברכת התורה, והקריאה עצמה היא מחייבת לברך ברכות הראויות לה, וקריאת התורה אינה מצוה קבועה ומיוסדת לא תחסר ולא תוסיף. שהרי, בגלילות אלו משלימין התורה בשנה א' ויש מקומות ומנהגים מוחלפים שמשלימים התורה לשלש שנים ובכל מקום ומקום מברכים על התורה כפי מנהגם, ובתענית משמרה של ר"ח נהגו לקרות בתורה פרשת ויחל, דהוי מילי דרחמי מעין ענין המאורע שמרבים בתפלות ובתחנונים".

מבואר, שלדעת הגינת ורדים ניתן לקרוא בתורה בכל עת שהציבור יחפוץ, ואף לברך על הקריאה. לגבי חידושו הראשון, נראה שכך הוא המנהג למעשה (ראה הערה¹), אולם, על חידושו השני, חולק בנחרצות החיד"א². נראה שיסוד המחלוקת שביניהם היא, האם ברכות התורה המצורפות לקריאת התורה, נגזרות מכך שקוראים בתורה, וממילא יש לברך לפניה ולאחריה מפני שכך היא הצורה שנקבעה ללימוד תורה ציבורי זה ויש בכך משום כבוד הציבור, או שבמסגרת תקנת קריאת התורה נקבעו גם הברכות לפניה ולאחריה. דעת הגינת ורדים כאפשרות הראשונה, ועל כן לדעתו, בכל עת שקוראים בתורה – יש לברך עליה, ואילו דעת החיד"א כאפשרות השניה, וממילא דווקא כאשר יש חיוב קריאת התורה נתקנו ברכות, בירור זה ילווה אותנו גם בהמשך הדברים.

- 1 הנצי"ב בשו"ת משיב דבר (ח"א סימן טז) סבר שאסור להוציא ספר תורה ולקרוא בלא תקנת חכמים קבועה. אולם למעשה בקהילות רבות נהגו לחדש קריאת התורה בזמנים שונים, אף שלא נקבעה לכך תקנת חכמים, כפי שנהגו בכמה קהילות לקרוא לחתן בפרשת חיי שרה ועוד. כיוצא בזה הנהיגו הרבנים הראשיים לקרוא בתורה באירוע 'זכר למעמד הקהל', ומבואר שלא חששו לדעת הנצי"ב בזה.
- 2 בספר 'השמיטה, היובל ומצוות הקהל במשנת הרב עוזיאל' עמוד 172, נקט מדינא כדברי הגינת ורדים, אך ציין שהמנהג אינו כן, ועל כן למעשה הורה שאין לברך על קריאת התורה באירוע המרכזי 'זכר למעמד הקהל'. דיון זה עמד בבסיס הפולמוס על קריאת התורה ביום העצמאות, והאריך בכך הרב חיים דוד הלוי במאמרו 'קריאת ספר תורה והפטרה ביום העצמאות', בתוך ספר הלכות יום העצמאות ויום ירושלים. בדבריו הוא מוכיח ששיטת הגינת ורדים אינה מקובלת על רובם המוחלט של הפוסקים, וראה דיון מפורט בנושא במאמר 'הוצאת ספר תורה ביום העצמאות', באתר 'ישיבה'.

כדעת החיד"א פסק למעשה הגר"ע יוסף³.

אף על פי כן, משיקולים ערכיים וחינוכיים, נפסק להלכה בתורת המחנה⁴ כדעת המשנה ברורה, שניתן להשלים את קריאת התורה במנחה:

"ונראה שבמסגרת הצבאית שחשיבות הקריאה בתורה גדולה מאשר באזרחות, שכן לעיתים זהו העיסוק בתורה היחיד במשך השבוע, ועיקר תקנת חז"ל לקרוא בתורה נועדה בכדי שלא יהיו ישראל בלא תורה, ניתן לסמוך על הפוסקים המקילים".

ג. השלמת קריאת ארבע פרשיות במנחה

נאמן לשיטתו, כתב החיד"א בשו"ת יוסף אומץ⁵, שאין להשלים את קריאת פרשת שקלים במנחה של שבת:

"(שאלה:): עיר קטנה ששכחו לקרות פ' שקלים לפני ר"ח אדר ולא נזכרו אלא בעת מנחה ויש מי שרצה לומר שבמנחה עולה א' יקרא פרשת שקלים ושני עולים עשרה פסוקים מפרשת שבוע הבא. ויש שסבר שיקראו פרשת שקלים ביום שני שהוא לפני ר"ח. ואיכא מאן דאמר שיניחיה לשבת הבא ויוציאו ב' ס"ת ובא' יקראו פרשת השבוע וב' פרשת שקלים יורינו המורה כדת מה לעשות ושכמ"ה.

תשובה: ... גם אני בעניי כתבתי דאם לא קראו הפרשה בשחרית שלא יקראוה במנחה דלא תקון רבנן כי האי גוונא. גם יש מן האחרונים שכתבו דאם בשבת אחד היו צריכים לקרות שתי פרשיות מחוברות ונאנסו ולא קראום בשבת הבאה לא יקראו ג' פרשיות דלא אשכחן דתקון רבנן לקרות ג' פרשיות. ומכל זה נראה דה"ה בנ"ד דלא נזכרו עד שעת המנחה דלא יקראו פרשת שקלים במנחה ולא ביום שני דלא תקון כי האי גוונא, ולא מצינו במנחה או ביום שני דקורין שני ספרים. ואי תימא דלא יקראו במנחה או ביום שני כי אם פרשת שקלים, לא אפשר, דלא יש בה עשרה פסוקים לעלות ג' עולים, ועוד שדוחים תקנת נביאים לקרות פרשת השבוע, ותו דלא אשכחן כי האי גוונא דאין קורין פרשת שקלים אלא בשבת שחרית".

3 ראה באורך יביע אומר ח"ד או"ח סימנים טז-יז, ובילקוט יוסף סימן קלה סעיף ה.

4 פרק טו תשובה א.

5 סימן כז.

על דרך זו כתב במקום אחר⁶, לגבי השלמת קריאת פרשת החודש:

"לכל הדברות ולכל האמירות פרשת שקלים והחדש לאו דאורייתא. וראיתי בשבת החדש שהיו בני אדם אצל האבל להתפלל, ודרשו שם, וביני וביני יצאו מבתי כנסיות כל בני העיר, ובאו עשרה מבית האבל לבית הכנסת אחד, והוציאו ספר תורה, ועלה האחד וקרא בספר תורה פרשת החדש, ובירך לפניה ולאחריה, והחזירו הספר תורה, ויצאו מבית הכנסת. ובעיני לאו שפיר עבוד, חדא דהני דלא שמעי קריאת התורה באותה שבת כלל, מאי אולמיה דפרשת החדש מתקנת נביאים לקרות בשבת בפרשת השבוע, דהם חששו לפרשת החדש ולא חיישי לסדר היום. ותו, דהשתא היכן מצינו שיקרא חד גברא בספר תורה. וכיון שבבית הכנסת ההוא קראו שם ז' בסדר היום ופרשת החדש והפטרה, כדת מה לעשות, הני דאתו השתא שהתפללו כבר, מי היתיר להם שיעשו מילתא חדתא כי האי. וקרוב שיהיה ברכת העולה בספר תורה ברכה לבטלה, דלא תקון אלא ז' גברי בסדר היום והחדש, וזה חדש ממש, חד גברא בפרשת החדש, ותו לא".

הרי, שהחיד"א נאמן לשיטתו, שאין לחדש עולים וקריאות מעבר לתקנת חז"ל, ולכאורה, לדבריו הוא הדין שאין לקרוא פרשת זכור לבדה. לעומת זאת, לשיטת הדגמ"ר שהובאה לעיל, שהתיר להשלים את קריאת הפרשה במנחה של שבת, ולהעלות לשם כך שבעה עולים, יתכן שהוא הדין שניתן יהיה לשלים את קריאת ארבע פרשיות במנחה, וכן כתב בשו"ת התעוררות תשובה⁷. מאידך, יתכן שגם לדעת הדגמ"ר דווקא את פרשת השבוע ניתן לקרוא בכל השבת, ולא נתקן לה זמן קבוע דווקא בשחרית, אך קריאת ארבע פרשיות שמא נתקנה דווקא בשחרית, ודווקא כ'מפטיר' לפרשת השבוע, ולא כקריאה בפני עצמה.

למעשה, גם בנידון זה הוכרע בתורת המחנה, שיש להשלים את הפרשיה בכרכה בתפילת המנחה⁸. אולם, לא התפרש האם ניתן גם לקרוא פרשיה זו לבדה, כאשר אין עולה לקריאת התורה אלא עולה אחד בלבד, או דווקא כאשר קוראים במנחה, כך שיעלו שני עולים בפרשת השבוע והשלישי יקרא את קריאת זכור⁹. בשביל להשיב על שאלה זו, נעיין בחידוש מופלא שכתב הגרא"י ולדנברג בשו"ת ציץ אליעזר. אולם לפני כן, נקדים ונברר את מעמדם המיוחד של ברכות העולה לתורה לקריאת פרשת זכור.

6 ברכי יוסף או"ח סימן תרפה אות ג.

7 ח"ד סימן סח.

8 פרק נה תשובה ג.

9 ראה לדוגמא בשו"ת קשרי מלחמה מועדים סימן נב, שהדריך לערוך באופן זה את קריאת התורה במנחה כשנדרש להשלים את הקריאה, ומקורו בשו"ת התעוררות תשובה הנ"ל, וראה שם בהערות הגרא"א נבנצל. וראה בתורת המחנה הנ"ל, שכתבנו לקרוא לפני מנחה, אך לא התייחסנו בפירושו לעליית עולה אחד בלבד.

ד. ברכות התורה בקריאת פרשת זכור

ראשונים ואחרונים נחלקו האם קריאת פרשת זכור מן התורה צריכה להיעשות דווקא במניין ומתוך ספר תורה, ולמעשה נהגו ישראל לחזר אחר מצווה זו, ולהתאמץ לקיימה כדת וכדין¹⁰.

והנה, נחלקו האחרונים האם ניתן להעלות קטן לקריאת פרשת זכור, והביא דבריהם הט"ז¹¹:

"וכתב רש"ל, דיראה מזה שאין הקטן עולה למפטיר בפרשת זכור. ואף על פי שהש"ץ קורא בתורה, מה בכך, הא בעינן בר חיובא לעלות, והוא ג"כ קורא בתורה, אלא שהש"ץ קורא בקול רם שלא לבייש, ואף בפרשת פרה יש ליהדר מאחר שבאותן תוספת יראה דהיא מדאורייתא וכמדומה שכן מצאתי בחי' מרדכי עכ"ל. וכתב מו"ח ז"ל, ואינו נכון... ואפי' בקטן שאינו יודע למי מברכין לא ידעתי למה לא יצא בקריאת הש"ץ פרשת זכור בקריאת ספר תורה, דמאי נפקא מינה בעולה לספר תורה אם הוא קטן, עיקר החיוב שישמעו בקריאת התורה עד כאן לשונו".

מבואר, שלדעת המהרש"ל, אין להעלות קטן לתורה לקריאת זכור (ויתכן שאף לפרשת פרה), כיוון שחיובה מן התורה, אף שהקטן אינו קורא את הפסוקים בקול רם, אלא רק מברך את ברכות התורה (וקורא בלחש). אולם הב"ח תמה על דבריו, כיוון שהקטן אינו משמיע את הקריאה לציבור, הרי שהם שומעים את קריאת זכור מפי גדול, ויוצאים בזה ידי חובת המצווה מהתורה, ומה בכך שהקטן יברך את ברכות התורה שאין חיובם אלא מדרבנן.

הט"ז עצמו ממשיך ומיישב את שיטת המהרש"ל, וקובע חידוש גדול להלכה:

"ולעניות דעתי נראה דבקטן שאין יודע למי מברכין אין יוצאין ידי הברכה על ידו ואין יוצאין ידי קריאה בלא ברכה, ע"כ אין להקרות למפטיר לקטן שאינו יודע למי מברכין".

הט"ז קובע שאין יוצאים ידי חובת קריאת התורה בלא ברכה, ודבריו סתומים, כפי שתמה הב"ח על המהרש"ל, שהברכות בוודאי אינם מעיקר חובת קריאת זכור מן התורה.

כתב על כך הפרי מגדים¹²:

"ומה שכתב אין יוצאים בקריאה בלא ברכה, אפשר דלאו דוקא הוא, דברכות אין מעכבות, רק שצריך מדרבנן לברך גם כן. ואפשר להבין דברי קדשו של אדוננו ז"ל מאורן של ישראל כפשוטו, לפי מה שכתב הרמב"ן ז"ל (ספר המצות) בהשגה למנין מצות, מצוה לברך על קריאת התורה בכל עת שנקרא

10 ראה סיכום הדברים בתורת המחנה פרק נה תשובה א ובהערות.

11 סימן תרפה ס"ק ב.

12 מש"ז שם.

בה, כי שם ה' אקרא (דברים לב, ג), יע"ש במצוה ט"ו, אם כן יש לומר ברכות אין מעכבות דרבנן, הא ברכה מן התורה מעכב. שוב ראיתי שזה אינו, דקריאה בציבור ולברך עליה כבר ברכו בתחלת היום ודעתם על כל היום, וברכה בציבור נתקן מדרבנן, וצ"ע."

וביישוב הערתו כתב הגר"י כהן, נכד הגרצ"פ פראנק¹³, עפ"י כמה אחרונים¹⁴, שחייב ברכת התורה מן התורה לדעת הרמב"ן נקבע ביסודו דווקא ללימוד תורה בציבור, ואילו ברכת התורה ביחיד הם מדרבנן. על כן, אף שבירך ברכות התורה ביחידות, לא יצא בזה ידי חובת קיום מצוות ברכת התורה על קריאה שחובתה מהתורה בציבור. מדברים אלו אנו לומדים, שברכת התורה מהווה חלק מקיום מצוות הקריאה בתורה, ועל כן בקריאת התורה של זכור שחיובה מן התורה, גם הברכות מעכבות.

תוך אחיזה בשיפולי גלימתם של האחרונים הנ"ל, יתכן לומר באופן אחר על דרך זו, שגם אם ברכות התורה הסובבות את הקריאה אינם אלא מדרבנן, חכמים קבעו שכך היא הדרך לקיים מצווה זו, בדומה למצוות קידוש, שמן התורה אינה אלא בהזכרת השבת בדברים, וחכמים תקנו לקבעה על הכוס, כך קריאת התורה צריכה להיעשות דווקא עם ברכות לפניה ולאחריה. על כן, כאשר קורא בתורה בלא ברכות אינו יוצא מדרבנן ידי חובת קריאת התורה, ואף שמקיים בזה מצוות קריאת זכור מן התורה, לא יצא בזה ידי חובת מצווה זו מדרבנן, ויתכן שלזה אין להעלות קטן, אף שפרט זה מדרבנן, כיוון שעיקר המצווה לקרוא בתורה היא מן התורה, וכך קבעו חכמים את אופן קיום מצווה זו.

ה. קריאת פרשת זכור לבדה - בברכות?

אחרי שראינו שברכות התורה בקריאת פרשת זכור, מהוות חלק בלתי נפרד מקריאת התורה, הן אם מן התורה והן אם מדרבנן, נבוא לדברי הציץ אליעזר¹⁵, שדן ישירות בשאלה בה פתחנו, ולחשיבות דבריו, נביאם בשלמותם:

"אודות מה שקראו בבית החולים ביקור חולים בפרשת זכור לפני החולים, רק פרשת זכור בלבד, וברכו לפניה ולאחריה, וכבודו העיר להם דמכיון שלא קראו לפנייהם גם הפרשה של השבוע יש חשש של ברכה לבטלה, כי תקנת הקריאה היתה ז' בפרשת השבוע ומפטיר בפרשת זכור, והסתייע לכך מדברי הברכי יוסף שמובא בכף החיים סימן תרפ"ה ס"ק ל"ב שהעלה בדיוק בכזאת בנוגע לפרשת החדש, ונימק הטעם מפני דהיכן מצינו שיקרא חד גברא בספר

13 בהערותיו לספר מקראי קודש פורים סימן ב.

14 באר שבע (סוטה לג, א) ומשכנתו יעקב (או"ח סימן ס) וראה משיב דבר הנ"ל (הערה 7).

15 חלק טז סימן כא.

תורה וכו', ולכן, קרוב שיהיה ברכת העולה בספר תורה ברכה לבטלה דלא תיקון אלא ז' גברי בסדר (הפרשה) והחדש ע"ש. ובאמת היא הערה שראויה לפני, וכבר ראיתי בספר זר התורה להרב גרוסברג ז"ל פרק ו' ברביד הזהב ס"ק קמ"א שכתב להסתפק בזה וז"ל: 'וצ"ע בקורא לחולה בפ' זכור אם מותר לברך לפני ולאחריה', ונשאר בצ"ע.

ברם הראיה שמביא כבו' מהברכ"י איננה מכרעת, וכפי שאמרתי לו על אתר, די"ל דשאני פרשת החדש שאיננה מן התורה, והם תיקנו והם תיקנו, ולכן יש לומר שפיר כמו שכתב הברכי יוסף דלא תיקון אלא ז' גברי בסדר והחדש, אבל פרשת זכור שהוא מן התורה יש לומר שגם הברכי יוסף יודה שמברכין לפני ולאחריה גם עליה בלבד, דבלי ברכות אין יוצאין יד"ח פ' זכור מה"ת, וכדמבאר הט"ז באו"ח סי' תרפ"ה סק"ב דאין יוצאין ידי קריאה זו בלא ברכה יעו"ש גם בפרמ"ג.

ולא חדית היא לברך לפני ולאחריה גם על קריאת חד גברא, כשחיוב הקריאה הוא מה"ת¹, וכן מצינו בקריאת הפר' של הכנה"ג ביוה"כ שפוסק הרמב"ם בפ"ג מה' יוה"כ הי"א וז"ל: בעת שקורא מברך לפני ולאחריה כדרך שמברכין בביהכ"נ וכו', וכך מצינו גם במצות הקהל שהמלך קורא לפני העם הפרשיות, שפוסק הרמב"ם בפ"ג מהל' חגיגה ה"ד וז"ל: 'זהמלך מקבלו וכו' ופותח ורואה ומברך כדרך שמברך כל קורא בתורה בבית הכנסת וקורא הפרשיות שאמרנו עד שהוא גומר וגולל ומברך לאחריה כדרך שמברכין בבתי כנסיות וכו' עיין שם... הרי לנו שעל חיוב של תורה מברכים לפני ולאחריה גם על קריאה דחד גברי, וא"כ הוא הדין י"ל כן גם בנוגע לפרשת זכור.

ועיינתי בגוף דברי הברכי יוסף בסי' תרפ"ה אות ג', וראיתי שאת דבריו האמורים בנוגע לפר' החדש המובאים בכה"ח, מקדים להתחיל בזה"ל: "לכל הדברות ולכל האמירות פ' שקלים ופ' החדש לאו דאורייתא...". ולא מובן לשם מה היה צריך הברכ"י ז"ל, להקדים הקדמה זאת של לכל הדברות וכו' ומדוע לא הסתפק להתחיל רק בעובדא שקרה בפרשת החדש, ובהשגתו על המעשה שעשו, ונראה בעליל שר"ל בזה שאילו היה המקרה בפרשת זכור שהוא מן התורה או בפרשת פרה להסוברים שהוא ג"כ מן התורה לא היה מערער על זה שברכו לפני ולאחריה משום החד גברי לבד, ורק מפני

16 הערה זו כתב גם הגרב"צ עוזיאל בספרו משפטי עוזיאל ח"ג או"ח סימן טו, וביאר שלדעת הברכי יוסף אין מניעה עקרונית לקרוא את פרשת זכור לבדה, אלא שכיוון שחכמים לא תקנו קריאה זאת כך אלא דווקא אחר שבעה עולים, אין אפשרות לקרוא אותה באופן השונה מהדרך שקבעו חז"ל, וראה להלן.

שהמקרה היה בפרשת החדש שאליבא דכו"ע הוא לאו דאורייתא ולכן ערער על זה.

ויוצא לנו איפוא מזה, אדרבא מדברי הברכי יוסף יש עוד סייעתא, שבפרשת זכור שהוא מן התורה מותר לברך לפנייה ולאחריה גם כשקוראים רק פרשה זו בלבד בחד גברא, ולפי הט"ז שהבאנו יש גם חיוב לברך דאחרת הא אין יוצאים ידי קריאה זו וכנ"ל.

כלומר, לדעת הציץ אליעזר מותר לקרוא בתורה בפרשת זכור לבדה ולברך לפנייה ולאחריה, כיוון שקריאה זו חיובה מן התורה, ומשום כך אין היא תלויה כלל בקריאת הפרשה לפנייה. משא"כ בפרשת החודש, בה דן הברכי יוסף, שאינה אלא תקנת חכמים, ממילא, יש לומר שלא תקנו חכמים לקרותה אלא דווקא באופן זה שיקרא לפנייה שבעה עולים, ויעלו לפרשת החודש את המפטיר. הוא אף מדייק כדבריו מלשונו של הברכי יוסף, שהקדים לכל הדיון בפרשת החודש, שחיוב קריאה זו מדרבנן בלבד, ומשמע שאם היה בזה חיוב מן התורה, ניתן היה לקרוא אותה בפני עצמה בצירוף ברכות התורה.

מדבריו עולה, שבברכות התורה המלוות את הקריאה מסתעפות מחיוב קריאת התורה, והיינו שכך הוא דין קריאת התורה מן התורה בפרשת זכור, על דרכו של הט"ז הנ"ל. על כן, כיוון שקיים חיוב קריאת התורה עצמי לפרשת זכור מן התורה, ממילא אין תלות כלל בקריאת פרשת השבוע, וניתן לברך על הקריאה.

בשו"ת תשובות והנהגות¹⁷ דן אף הוא בשאלה זו, והביא תחילה דברי המצדדים לברך על הקריאה:

"עובדא הוה אצל הגאון רבי אלעזר שך שליט"א (ר"מ דפונוביז), שהיה חולה ולא יכול לילך להתפלל בציבור, וביקש ממנין בחורים לבוא אצלו קודם התפלה כדי לקרוא פרשת זכור לבד בלא קריאת ז' עולין לפרשת השבוע, והסתפק אם עליו לברך ברכת התורה, עד שהביאו לו פסק הגאון רבי שמואל ואזנר שליט"א (מרא דאתרא שם) שיש לברך".

אולם, למעשה הסיק שם, שאין לברך על הקריאה, וכיסס דבריו על דרך שונה בהכנת יסוד קריאת זכור:

"ולע"ד יש לצדד בזה, ע"פ מה ששמעתי ממרן הגאון דבריסק זצ"ל, שהרמב"ם לית ליה שיש איזה מעלה מיוחדת בקריאת פרשת זכור, רק מצותה ככל ד' פרשיות, והוה קריאה ככל מפטיר מענין היום, אבל אין חיוב נפרד של קריאה מצד מ"ע דזכור, ולדבריו לא צריך ציבור כלל, ולפ"ז כשקורין בציבור לצאת

חובת זכירה בציבור, לכאורה אין מקום לברך על הקריאה, שיסודה לשיטתו בגדר מפטיר דוקא, ויש לומר שלא תיקנו חז"ל קריאה כזאת בגדר מפטיר אלא בסוף קריאת התורה ומפטירין בו מענינא דיומא, שלמפטיר לבד לא תיקנו ברכה אלא בסוף הקריאה ולא כשקורא רק המפטיר, ולפ"ז לכאורה אין לברך כאן. ואף דשיטת הש"ע ופוסקים לחשוש להתוס' רא"ש ורמב"ן, שקריאת פרשת זכור מה"ת וחיוב עצמי הוא לקרוא פרשה זו, יש לומר דפסקינן כן רק לחומרא, אבל לא להקל ולברך. ולכן לענ"ד ראוי לחשוש ולא לברך¹⁸.

היינו, שכיוון שעל פי הגרי"ז, חיוב קריאת פרשת זכור מספר תורה אינו מן התורה אלא שכך קבעו חכמים, ממילא יש לומר שלא תקנוה אלא כעין מפטיר, ואין לקרוא את פרשה זו בלא קריאת כל פרשת השבוע לפנייה. ואף שמקיימים מצווה מן התורה בקריאה זו, כיוון שאין חובה מן התורה לעשות זאת מתוך ספר תורה, אין לקריאה זו מעמד מיוחד שמפריד בינה לבין פרשת השבוע.

אולם נראה שיש מקום לפקפק בדבריו, על דרך מה שביארנו בס"ד לעיל בדברי הט"ז. שכן, אף אם אין חיוב מן התורה לקרוא זכור מתוך ספר תורה, יתכן שחכמים תקנו לקרוא קריאה זו כדי לקיים בה מצווה עשה של זכירת מעשה עמלק. וממילא אין קריאה זו תלויה בפרשת השבוע אלא יש בה עניין מיוחד הקובע מקום לעצמו, ושייך לברך עליו ברכות התורה ככל קריאת התורה, בשונה מפרשת החודש שלא נתקנה אלא כמפטיר בלבד, ואין לה משמעות נוספת בפני עצמה.

עוד נראה, שאף אם חיוב קריאת זכור אינו אלא חשש דאורייתא, ולא חיוב גמור מן התורה, כיוון שנהגו ישראל לחשוש לכך לחומרא, אם כן נקבעה תקנה זו כחיוב בפני עצמו לקרוא פרשת זכור מספר תורה, ואין תלות בין קריאת פרשת השבוע לקריאת זכור.

ואף, שמדברי האחרונים הנ"ל (הציץ אליעזר, ולפניו הפמ"ג הנ"ל), נראה שדווקא לגבי קריאת התורה שחיובה מן התורה אמרו את דבריהם, מסתבר לענ"ד שאין בכך תלות דווקא בתוקף החיוב, אלא בכך שחיוב הקריאה נתקן ונקבע כעניין בפני עצמו (בדומה לקריאת המלך וכהן גדול) ולא כחלק מסדר קריאת פרשת השבוע (בדומה לפרשת החודש), ודו"ק.

18 וכן הובא בספר אגרת הפורים (פרק א הערה יב) בשם הגר"נ קרליץ זצ"ל ויבל"א הגר"ח קנייבסקי, אולם לא בארו שם את טעמם.

1. סיכום

נחלקו הפוסקים אם ניתן להשלים קריאת ארבע פרשיות במנחה, והאם יש להקפיד שיעלו לתורה מספר עולים מינימאלי. לגבי פרשת זכור, כיוון שחובת קריאתה בספר תורה הוא מדאורייתא לדעת רבים, מסתבר שניתקנו לה גם ברכות שחיוכם מהתורה, והם מהווים חלק בלתי נפרד ממבנה הקריאה (ציץ אליעזר). ונראה לומר, שאף לסוברים שהקריאה בספר תורה היא מדרבנן, כיוון שכך תקנו חכמים לקיים מצווה דאורייתא זו, הרי זה בכלל אופן קיום המצווה וצורתה, וככל מצוות קריאה מדין תורה, רשאי לברך גם על קריאה בעולה אחד.

על כן, למעשה, בנידון המתואר בשאלה, ראוי לחיילים להתכנס לקריאת זכור במניין, אף שלא יהיה באפשרותם לקרוא את כל הפרשה, ורשאים לברך לפניה ולאחריה בלא חשש, בשביל לחזק את תוקפה של קריאה חשובה זו ביניהם.